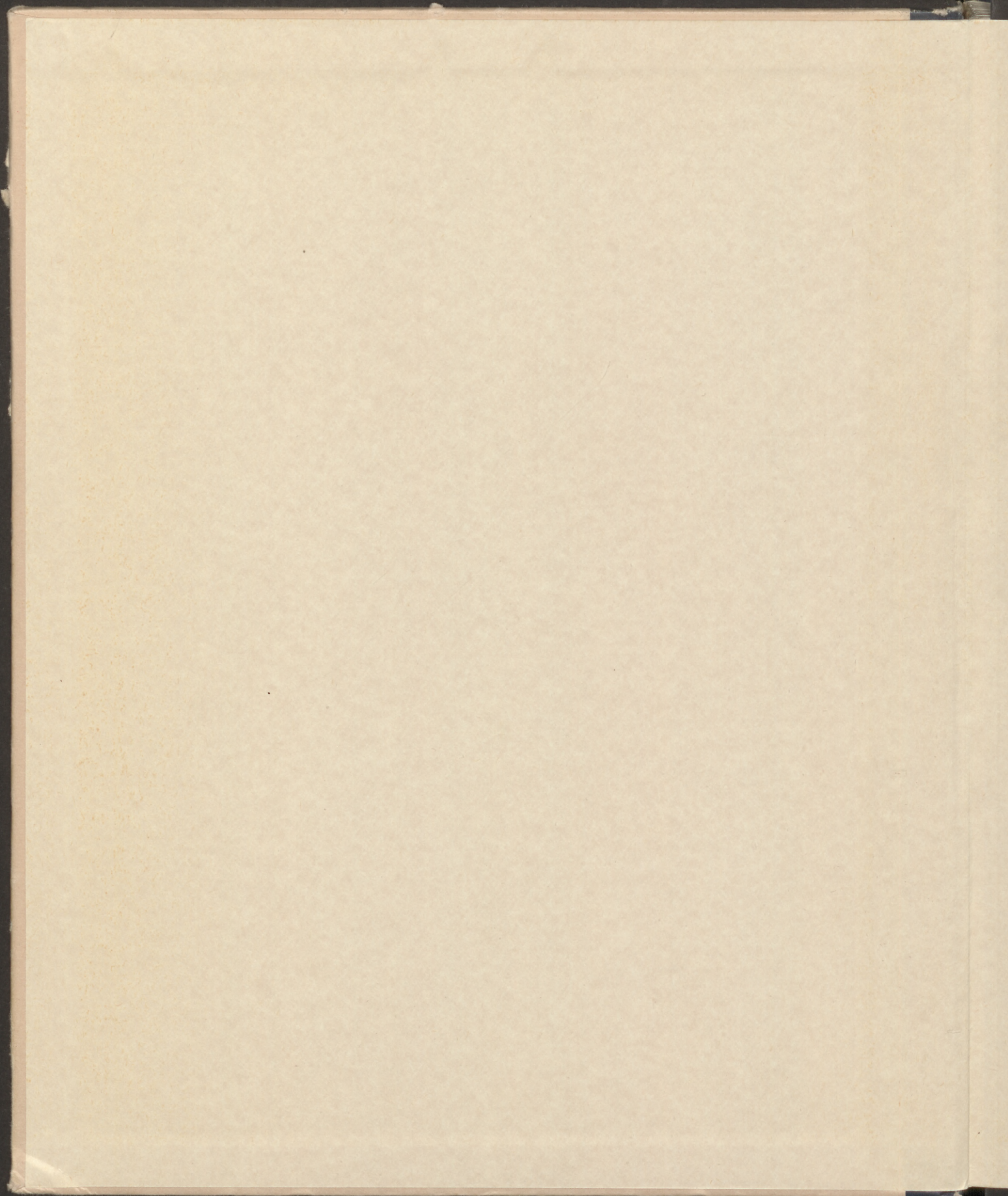
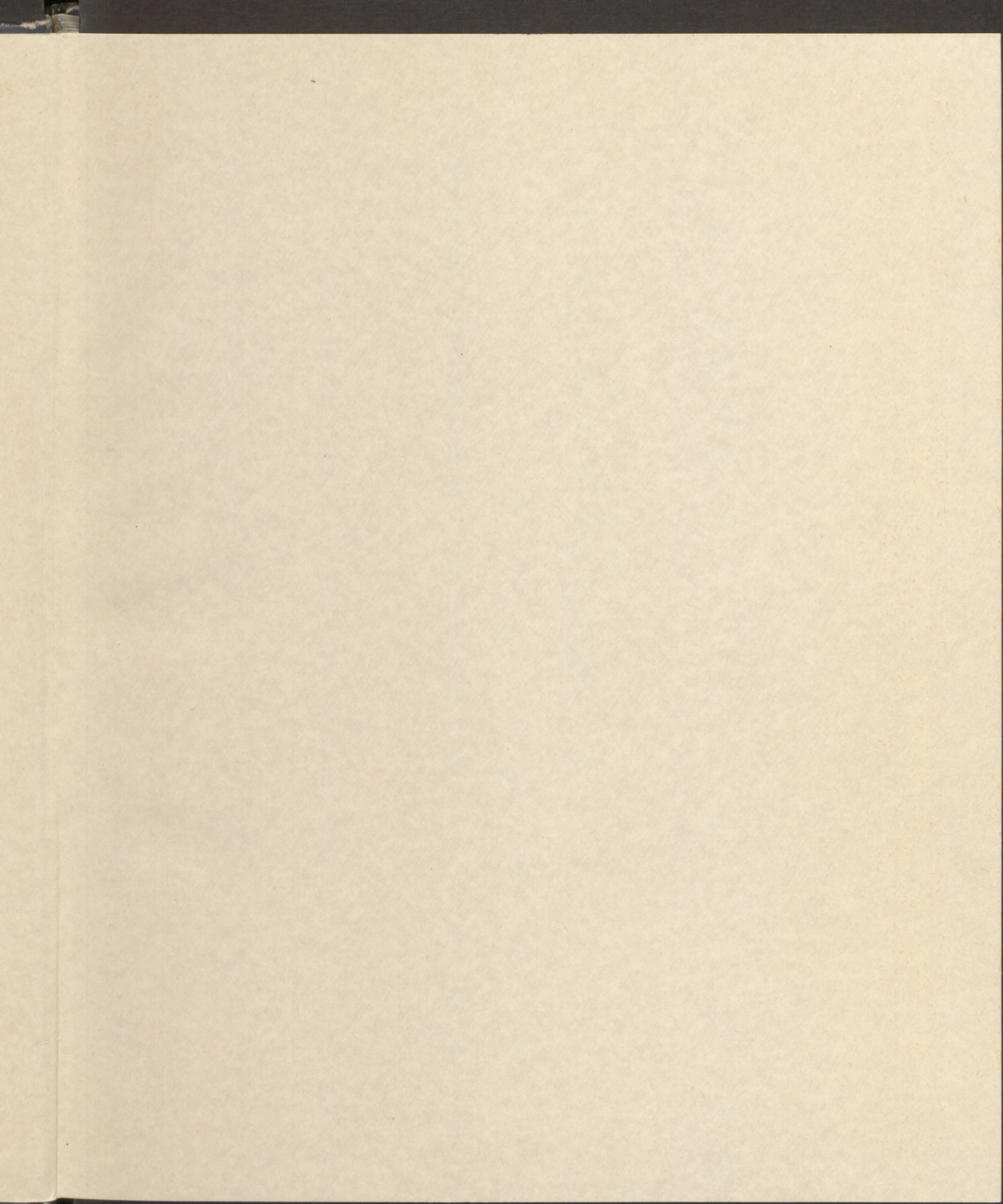
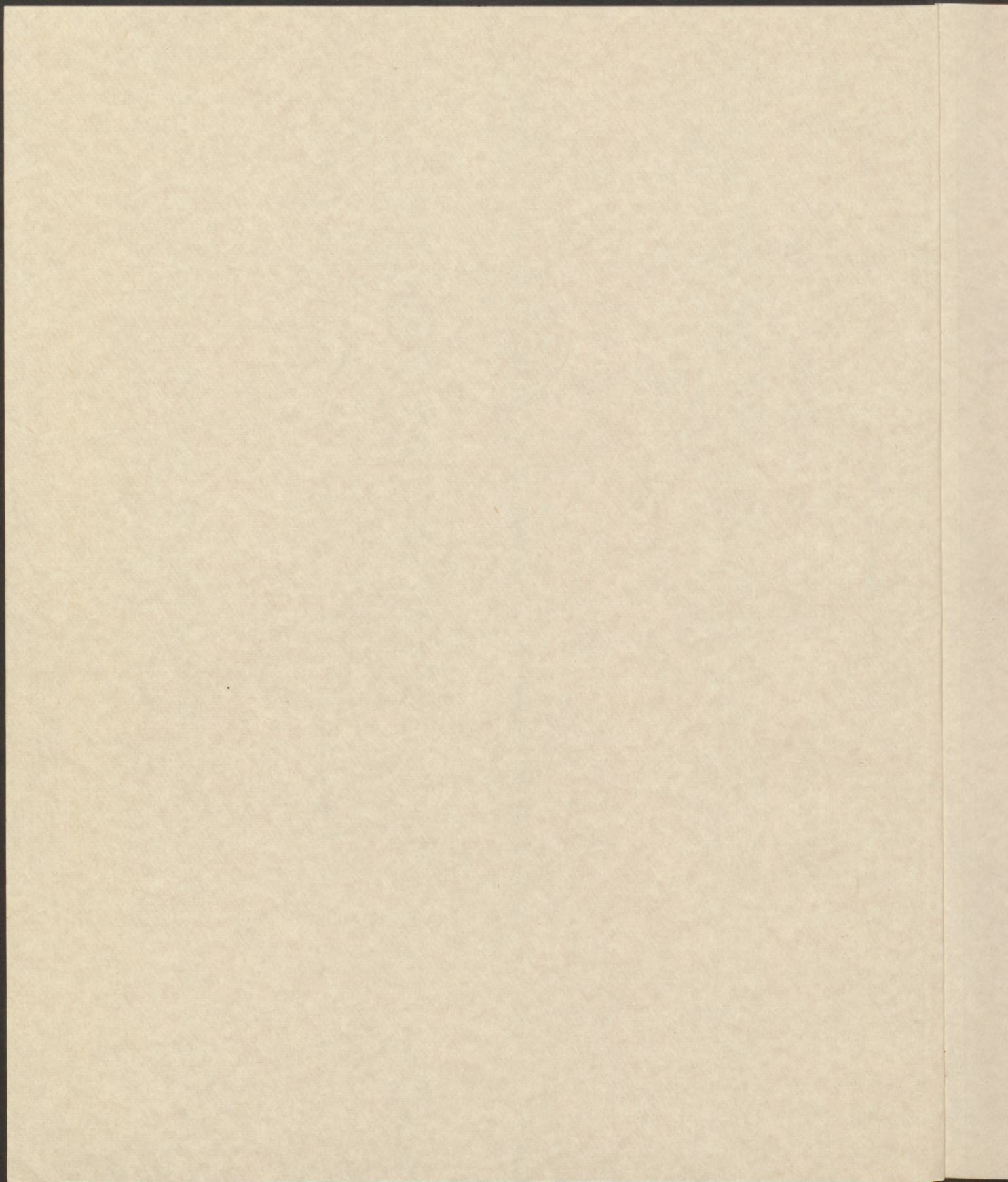

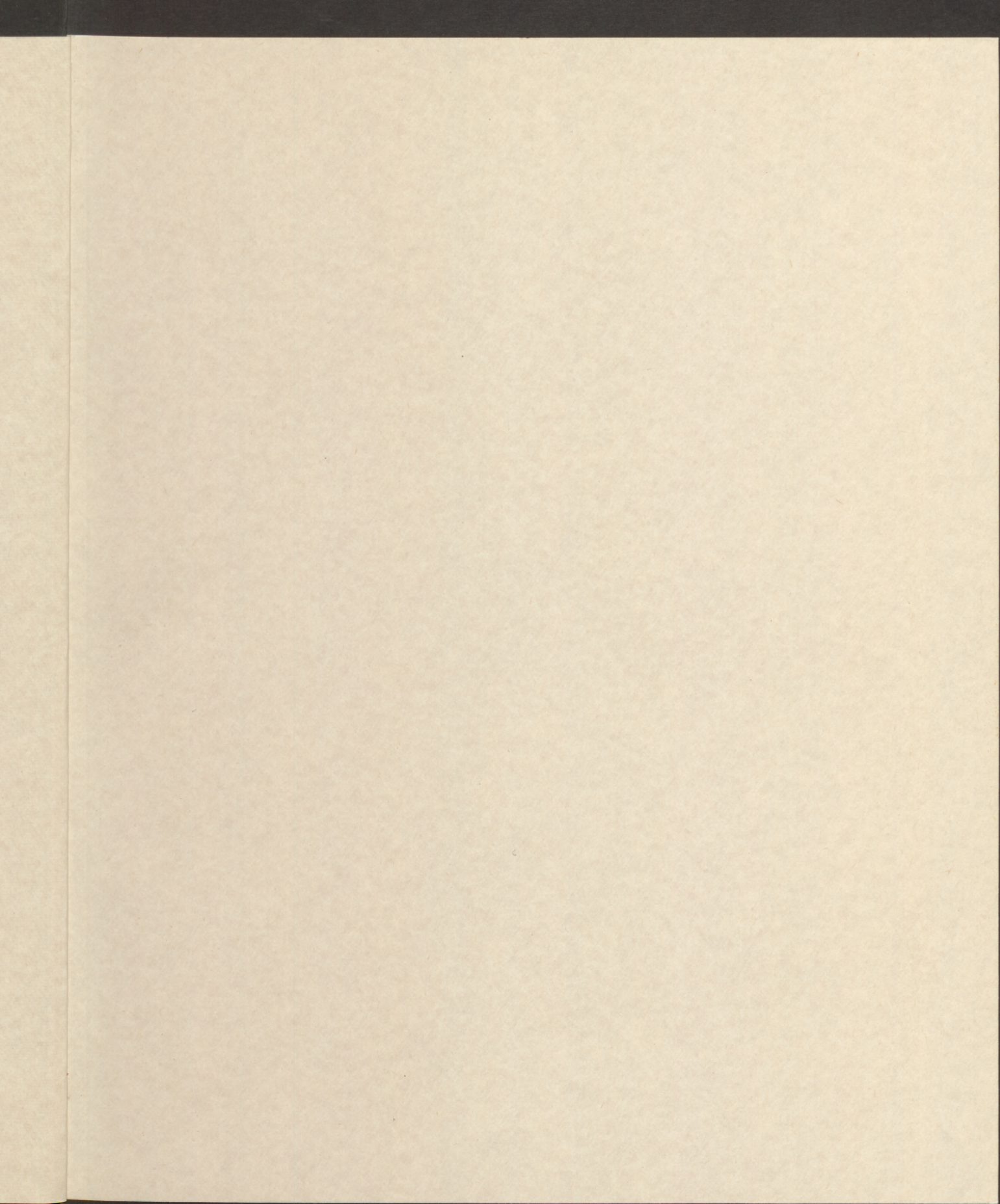
MC
110.471

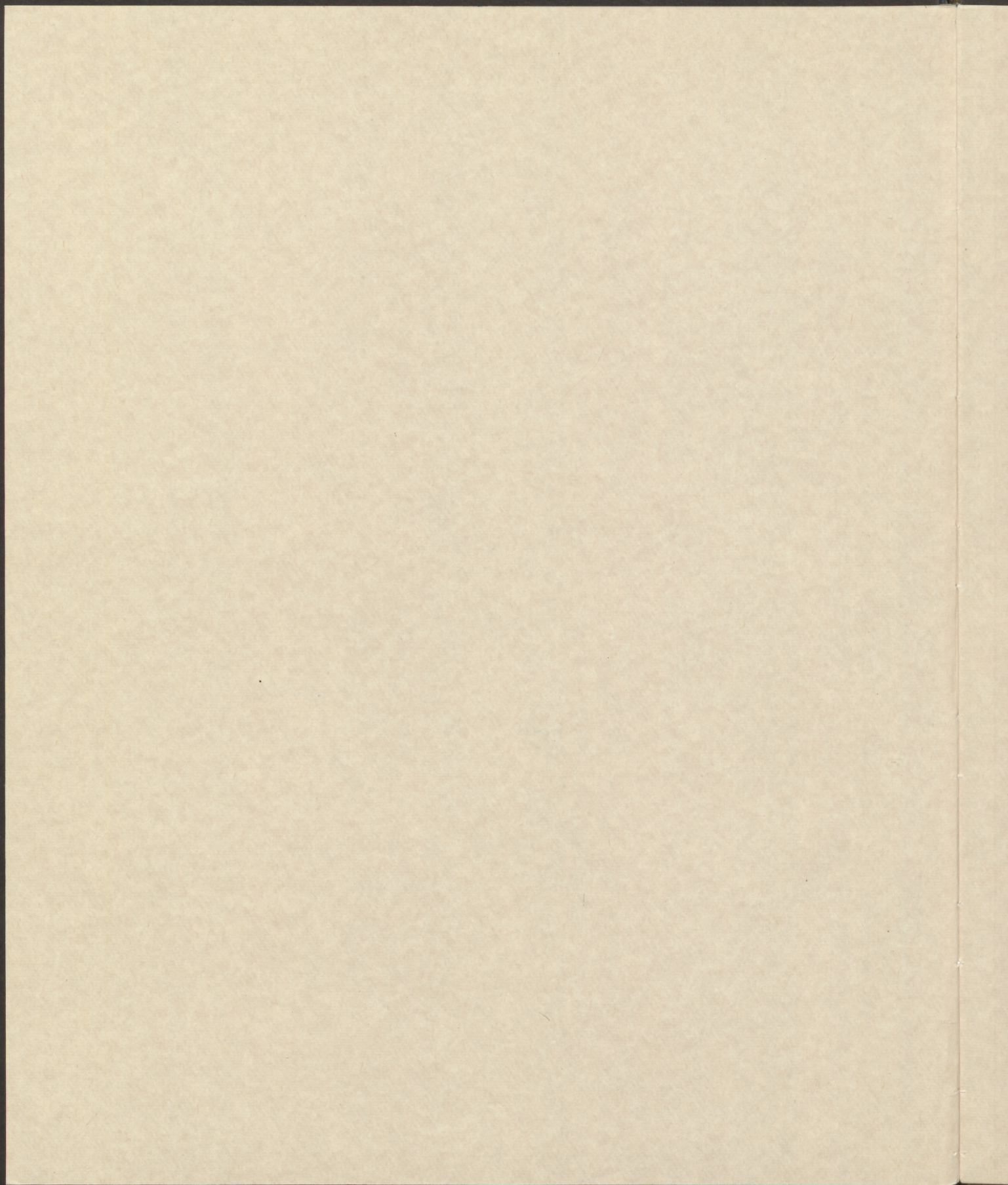

Jelek könyve

mely a jelek minden fajtáját tartalmazza,
ahogy azokat az ősidők, az ókor, a korai kereszténység
s a középkor népei használták.

Barátai segítségével
gyűjtötte, rajzolta és magyarázta
Rudolf Koch

Fordította
és itt-ott magyar példákkal kibővítette
Szentkúty Pál

Hungária-könyvek, 8.

Ez a nyolcadik Hungária-könyv.

A nyomdai és kötési munkát
a Hungária Nyomda Rt. végezte
1941 őszén.

A munka belső kiállítását és a kötést

Lengyel Lajos tervezte.

A jeleket Kaza György műintézete
véste fába.

A zerkalli merített papirost
dr. Serényi Gusztáv szállította.

MC 110.471

1990

ISBN 963 282 368 0

A mű eredeti címe: Das Zeichenbuch, 1923
Az utószót írta: Endrei Walter

GONDOLAT · BUDAPEST, 1990

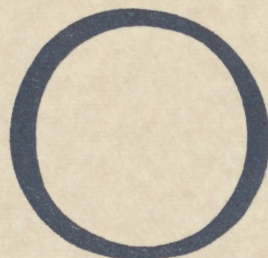
1. Általános jelek.

A pont minden jelek őseleme és legbelső magja. A régi építőpáholyok is ilyenféle értelemben használták e jelet titkos szövetségük megpecsételésére. • A vízszintes a világot jelenti, melyben az élet szélétben terül el s egy szinten játszódik le minden.

A függőleges vonás Isten egységét jelenti; általán: az istenit. Az erő fölülről árad az emberre le, az emberi vágyódás viszont ellenkező irányban, lentől tör fölfelé. • A derékszög az isteninek és az emberinek összeütközését jelképezi. Egymástól elkülönítve van itt jelen mindkét vonal; érinti, de át nem hatja egymást. Ez a jel az Isten és a Világ kölcsönhatását tükrözi. A középkor építőmestereinek páholyaiban a derékszög az igazságosság, az igazságtevés jelentésében élt.

A kereszt jelében Isten és a Világ áthatják egymást és egységgé válnak. Két vonalból egy jel támadt. A kereszt bizonyos minden jelek legöregebbike s a keresztény fogalomkörön kívül is mindenütt megtalálható. • A kör. Kezdet és vég összefolyik. Ez is egy jele Istennek és az örökkévalóságnak. A következővel összefüggésben Isten behúnyt szemének is tekinthető: «Az Úrnak lelke táplálja vala a vizeket.»

Isten nyitott szeme. A kinyilatkozás akarata: «És szólt az Úr: Legyen világosság.» • A nyugvó nőiség, mely kezdettől fogva van. «S az Úr elválasztá a kiterjesztett erősség alatt való vizeket a kiterjesztett erősség felett való vizektől: és úgy lőn.»

A teremtő férfiúság, mely felülről lefelé árad. Az időben működő. «És elválasztá Isten a világosságot a setétségtől.» • Miként a férfiúság áthatja a nőiséget, azonképpen működik a teremtés is, mert minden élet a fineműnek és a nőnek keveredése.

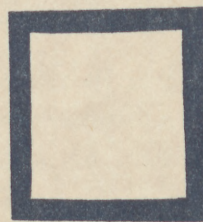
Ősrégi időben a Keleten és régi északi népeknél ez az ábra a Nap jelképe volt. Kerék-keresztnek is mondják.

A háromszög az Istenségnek régi egyiptomi jelképe s Pythagoras bölcsesség-jele. A keresztény világban az isteni Szentháromság megjelölésére szolgál. A háromszög ezenfelül, a következővel összefüggésben, ismét a Földön szélesen és szilárdan megalapozott s fölfelé törekvő nőiségnek jele. A nőiség egyébként, eredetét tekintve földi. • A hegyével lefelé álló háromszög ezzel szemben a férfiúság. Ennek természete égi s a valóság felé irányuló.

Mindkét alak egymás felé törekszik s amennyiben csúcaikkal érintkeznek, új alakzat támad belőlük, egészen megváltozott külsővel, anélkül azonban, hogy a részekben bármi érintkezés vagy sérülés következett volna be. • A két lény most az egymásbahatolás következtében alapjában megváltozott s mintegy fölolvadt. Gazdag, minden irányban új kép keletkezett, meglepően sok új szelvényel és vonatkozással: hat különböző természetű kis háromszög telepszik itt a nagy hatszög köré. Szép csillag áll előttünk s ha jobban szemügyre vesszük a dolgot, mégis ott a két régi háromszög, teljes épségben. Azonképpen, mint mikor valódi házasság fűzi össze a nőt és a férfit.

Képzeljük el a két háromszög további mozgását. Im ismét kilépnek egymásból és csúcsára állított négyszög keletkezik belőlük. Alapjuk

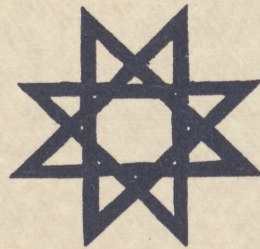
közös most és különböző irányban hatnak. Nem egymásra s egymásba többé. Egyszerű összege lettek íme két, tisztán egymás mellett fekvő háromszögnek. E jel egyúttal a négy evangélistát is jelenti. • A négyszög a világ s a természet jelképe. A háromszöggel ellentétben a világiasság szimboluma. A sok jelentésű négyes szám is kifejezésre jut benne: a négy elem, a négy égtáj, a négy evangelista, a paradicsomi négy folyam.

A három, egy középpont köré helyezkedett háromszög megint új alak. Az Istenség régi jele. Közelebbit nem tudunk róla. • A villa vagy furca a Szentháromság középkori jele s egyben Pythagoras szerint az életút kifejezése is: fölfelé kaptató ösvény, mely a jó s a gonosz felé egyaránt vihet. E jel története ősrégi eredetű s valószínűleg a következővel függ össze.

Régi jele ez a háromsugarú Napnak. A sugarakat lezáró keresztvonalak az égboltozatot jelentik.

Az egy-vonással leírható pentagramm. Ez a jel, miként az eddig megmutatottak legtöbbje is, a legrégebb emberi jelek közé tartozik s nyilván minden betűírásnál is öregebb. Az ilyeszerű jelek általában legrégebb emberi dokumentumaink. A pentagramm különböző időkben mást és mást jelentett. A pythagoreusok pentalphanak nevezték, a kelták boszorkánylábnak; Salamon gyűrűjének s a középkorban lidérckeresztnek is. A druidáknál az Istenség jele s a zsidóknál Mózes öt könyvét jelenti. A néphitben a démonok elleni védőjelképpen s ily értelemben az üdvösség zálogául is szerepel. A boldog visszatérés jelének is magyarázták s ezért amulettül is szolgált. Eredetileg a babiloniaknak volt varázsszövegének. • Az oktagramm egy egy-vonással húzható nyolcszögű csillag. Jelentését nem ismerjük.

A villa. E jellel már találkoztunk. Még egy további jelentése is van: a várakozó lélek, a kitért karral fölfelé vágyó ember. • Kocsirúd. Az

előbbeni jel fordítottja. Jelenti azzal ellentétben a fölülről jövő s lent eláradó, kiterjedő üdvöt.

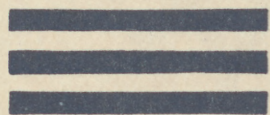

A két jel egyesül. Új kép támad. A két jel egy teret ölel be. Az erők egymásra hatnak. • Az egyesülés fokozódik. A villa s a rúd ágai egybefonódnak és túlmutatnak már a képen.

Az egymásbahatolás teljessé válik. Az eredmény megint egy hatágú csillag. Az új alakzat teljesen elnyeli az eddig önálló, de egyesülésre teremtett két eredeti képet. Az erők egy éltető középpontból sugároznak szerte-széjjel. A kép maga mozdulatlan s mégis csupa mozgalmasság, minden irányban.

Az iménti öt jel a lélek sorsát ábrázolja, a következő öt az emberi kedély különböző állapotait mutatja:

A nyugvó kedély.

Az emelkedett kedély.

A följajzott, mozgalmás,
hullámzó kedély.

A tetterős kedély.

A dúlt kedély.

A három vonal, fusson bár függőlegesen vagy vízszintes irányban, vagy mozogjon, hullámozzék önmagában, nem teremt semmit; az ürből jön s az ürbe tér meg. Csak a tevékeny, tetterős kedély hasít teret ki magának. Formát teremt s a három testetlen vonal valamivé lesz: egy háromszög az új alakzat. A földúlt kedélyben újra szétesik minden; a vonalak megint a semmibe futnak s elmetszik egymást kölcsönösen. Szétdúlva minden!

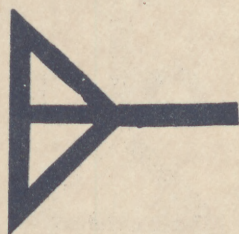
Egy család sorsát tükrözi a jelek itt következő sorozata:

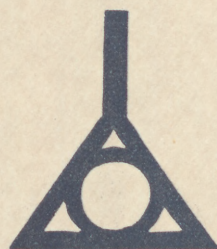
A férfi.

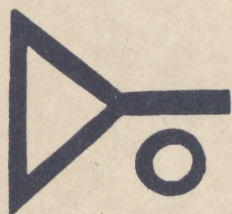
Az asszony.

Férfi és nő egyesül, áthatja egymást.

Az asszony teherbe esik.

Az asszonymak gyermeke születik.

Egy család képe. Férfi, asszony,
gyermek együttesen.

Férfiak barátsága a családon kívül.

A férfiak harca.

Az elesett.

Az özvegy, gyermekeivel.

A gyermekek egyike meghal.

A túlélő anya, gyermekével.

Az anya halála. • Az elárvult gyermek. Az új család magja ott rejtőzik benne.

A nemek lényege egymáshoz való viszonyuk. Az emberi élet titokzatos tényei mind-mind érzékelhető alakot öltenek e jelekben; nincs az a szó, mely az egyszerű emberi sorsokat meghatóbban fejezné ki.

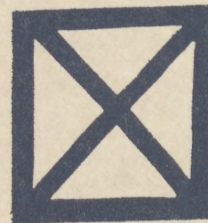
A jelek további rendjében az ember keletkezését és elmúlását szemlélhetjük.

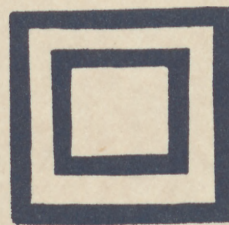
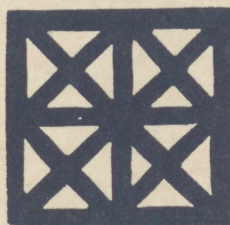
A születetlen gyermek. • A születés tényével megindul a belső élet. A kör a test, mely azt magába zárja.

A test-, szellem-, lélek-háromság teljesen kifejlett. A pont a középén: a halhatatlan mag, a lélek. A belső kör az értelmi élet, a szellemi ember. A külső kör az ember testiségét jelenti. • A szellem megzavarodik. Erői önmaga s a test ellen fordulnak.

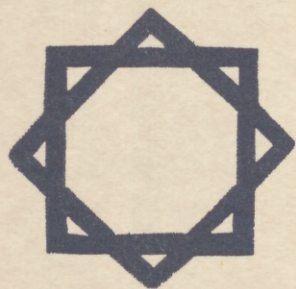

A továbbiakban áttöri burkát s az ember meghal. A lélek hontalanná válik s visszatér oda, ahonnan vétetett. • Az egyszerű tevékenység jele. Az ember erői kitöltik és minden irányban átszelik azt a teret, mely rendeltetett néki.

Az ember sokszerű tevékenysége a legkülönbözőbb területeken érvényesül. • A rend. A négyzet már magában is a rend jele, s a sík

különböző határolásai közül a másik négyzet az, mely legjobban illik bele s ez az oka annak, hogy bennünket is ez vesz körül legillőbben.

A pusztulás ez, a szétdúlt rend, melyben fölborult már minden egyensúly. Az egyszerűség helyébe zűrzavar lép • A háromfő. Régi északi jel. Az Isten igazgat mindeneket. Ha az ember a vonalak útját a felső csúcstól kezdve követi, megéri, mit gondolok: a Földre leáramló isteni akarat működik földszerte, hogy aztán újra visszatérjen a Magaságba.

2. A kereszt.

A latin kereszt, *cruz ordinaria*. Régi időkben Isten bélyegének is nevezték. A legfölségesebb jelképe a keresztény vallásnak. A jelek jele. A Nyugat legtöbb jele alapformájában vagy részleteiben a kereszt jelére vezethető vissza. Császárok monogrammja, kőfaragójegyek, házi bélyegek, a chemia vagy a kereskedelem jelei egyaránt. • Szent Péter keresztje. A legenda szerint Péter fordított keresztten halt meg.

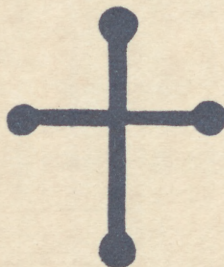
Szent András keresztje. Ilyenen halt vértanu-halált András. *Cruz decussata*-nak is hívják. Az útkereszteződésből származó római határjelzés is. • Antal-kereszt vagy egyiptomi kereszt, *cruz commissa*. A görög T = tau betű után tau-keresztnek is hívták. E jelet használta aláírásul Szent Ferenc is.

Görög kereszt, *cruz immissa quadrata*. Ebből, valamint a latin-keresztből erednek a középkor kereszt-formái, különösen heraldikai vonatkozásban. • Egyenlő szárnyú ú. n. bizanti vagy görög kereszt.

Máltai lovagkereszt. • Lóhere-, magyarosan: rózsás kereszt, vagy gót-kereszt.

Liliomos kereszt. • Gombos, vagy gömbös kereszt (amilyen a magyar Szent Koronán is látható).

Földbeszúrható kereszt. • Ez a jólismert ábra ezúttal villa- vagy furca-
kereszt alakjában áll újra előttünk. Lator-keresztnek is hívják.

Pátriárka- vagy lotharingiai kereszt. • Az országgalmon álló apostoli
kettőskereszt vagy magyar-kereszt.

Pápai vagyis hármaskereszt.

Mankós kereszt.

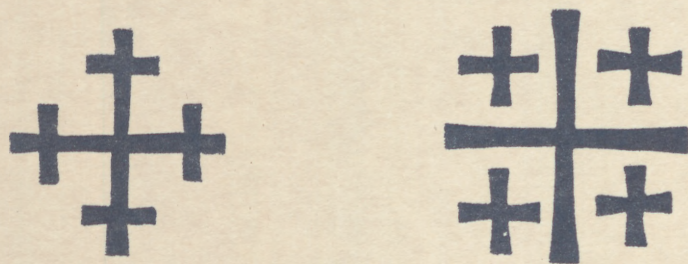

A mankós kereszt másféle alakja. Rokona ennek a két alakban előforduló horgony-kereszt.

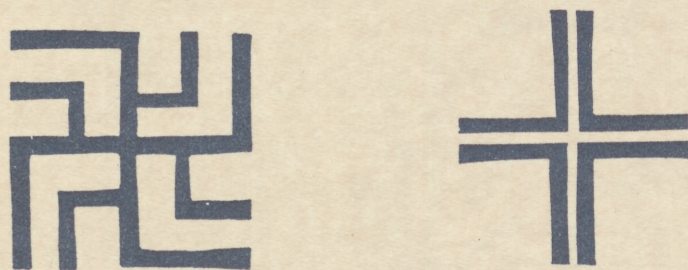
Az orosz szektáriusok nyolcvégű keresztje. A legalsó keresztgerenda lábazatnak számít. • Orosz kereszt, ferde lábazattal.

Megsokszorozott, vagy szentelő kereszt. Német és spanyol keresztnek is nevezik. A gnosztikusoknál a négyszeres titok jele. • A jeruzsálemi Szent Sír őreinek keresztje.

A svasztika-kereszt. A napkorongból származik a kör vonalának megszagatásával. A korai keresztények, mint az alább következő kereszt-jelek néhányát is, a keresztényüldözések korában rejtett keresztként használták. Ezért crux dissimulata-nak, vagy — minthogy négy gammából összeállítottnak látszik — crux gammatának hívták.

Kibővített svasztika-kereszt. • A gammadium négy gammából összerótt kereszt.

A katolikus egyház a beszentelésnek ezt a keresztjét kőbe vésve vagy falra festve a beszentelés jelekép templomokon alkalmazza. A körben szabadon álló kereszt alakjában is szerepel.

Román beszentelő kereszt. • Az egyiptomi napos kereszt az élet jelképe. Füles keresztnek, hurkos tau-keresztnek, Nílus-kulcsának is nevezik.

Az ősi egyiptomi jelből származó keresztény hurkos kereszt. • A horgony-kereszt, mint az előbbi is, álcázott kereszt. Itt a horgony ismert jelképe fűdi el a tau-keresztet.

Kopt kereszt, a Szent Kereszt négy szögével. • A korai keresztény ábrázolásokon nagy szerepet játszanak a fölemelt keresztet.

A Földet, melyen a kereszt áll, pont jelképezi, vagy porszemeket ábrázoló hat pont is. • Egy régi pénzről származó jel.

Négy vonalon álló kereszt. A négyes szám szerepe nem világos. Tán utalás a négy evangélistára. • Oszlopon nyugvó kereszt.

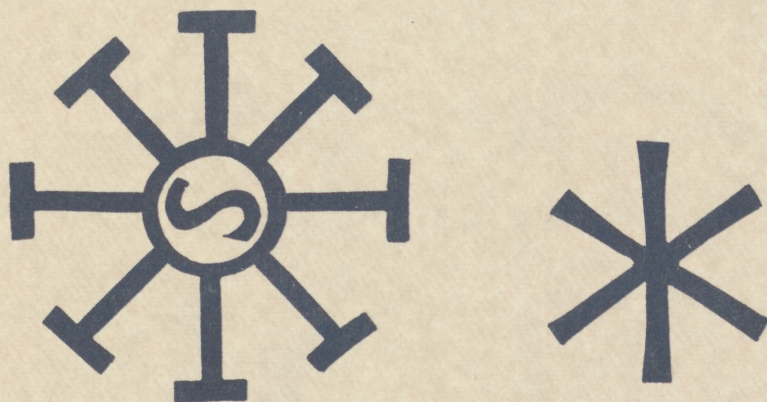

Két emelt kereszt. Arkangyal-keresztnek is hívják.

Három lépcsőre helyezett kereszt. • Emelt kereszt, kézzel. Egy éremről.

3. Krisztus monogrammja.

A gnosztikus Nap-monogramm. A sugarak végén lévő keresztvonalkák a mennyboltot jelentik. • Jézus Krisztus monogrammja. Az I és a görög X = chi betűkből összetéve.

A kettős kereszt szintén igen régi keresztény szimbolum. A görög X egyesülése a kereszttel. • Mint a pogányság Nap-korongja ősrégi jel. A kereszténység Krisztus monogrammjának értelmezi s ilyenül használja: I = Jézus, X = Krisztus.

A kettős keresztnek ugyanez az értelme. • Az előző jel egy második, belső körrel. A külső kört a befejezettség, a belsőt a végtelenség jelképének foghatjuk föl.

Jézus monogramja, a helyes I. H. C. helyett. Később a H-t latin betűnek fogták föl s a betűknek ezt az értelmet tulajdonították: In hoc signo, vagyis: e jelben. Megmásként: Jesus hominum salvator, azaz: Jézus az emberiség megváltója.

A legelterjedtebb és legismertebb Krisztus-monogramm. Eredete valószínűleg a fölkelő Nap valami régi, keleti ábrázolására vezethető vissza, melyen a Napkorong a sugárkereszt fölött jelenik meg.

Ebből keletkezett később ez a jel:

Szoros összefüggésben áll ezzel a füles vagy hurkos kereszt.

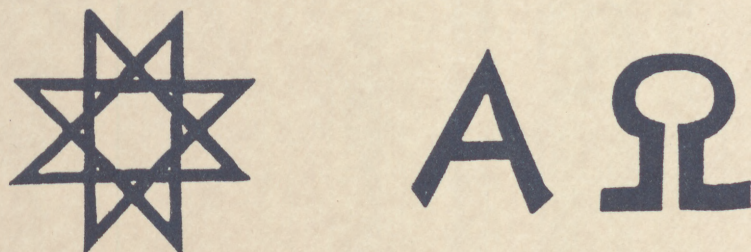
Az ú. n. Vénusz-tükör. A Vénusz jele is összefügg a régi keleti napjellel.

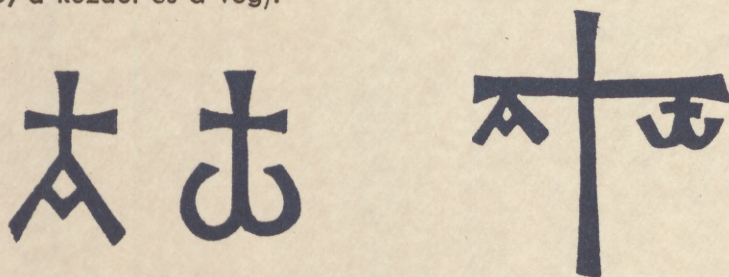
A legenda szerint Nagy Konstantin császárnak álmában Krisztus monogramja jelent meg. A jelenést ez a szózat kísérte: E jelben fogsz győzni. Az ilyen jellel ellátott zászlót labanum-nak hívják. Ez a jel

Krisztus nevének görög kezdőbetűiből, a X = Chi és a P = Ro-ból keletkezett. Signum Dei-nek is nevezik s mint összefoglaló jele a kereszténységnek tán még a keresztnél is régibb. • Sűrűn előforduló alak. A P kampóvá nyomorodik. Az X helyébe a kereszt lép.

Ezzel a jellel oktagramm néven már találkoztunk. Ez itt: négy X össze-ölekezéséből keletkezett s álcázott Krisztus-monogrammnak is tekinthető. • A keresztény egyház két ősrégi és sűrűn használt jele: az alpha és az omega; Szent János kinyilatkoztatása értelmében: én vagyok az A és az O (vagyis a görög alphabetnek első és utolsó betűje; a kezdet és a vég).

Ezeket a betűket gyakran ábrázolják belőlük kinövő kereszttel. Az omegának egy másik alakja is használatos. • Ez a két betű a legváltozatosabb alakban egyesül a kereszttel. A fönti ábrázolás is ennek a példája. Krisztus monogramjának kísérőjéül is gyakran szegődik ez a két betű.

Krisztus monogramjának egyesítése az I és C (a görög S) betűkkel. Jesus soter = Jézus Krisztus, Üdvözítő. • Itt a görög P-t a latin R helyettesíti.

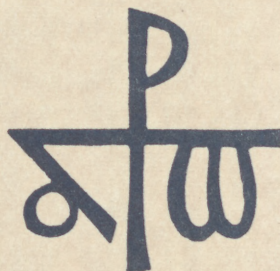

A tau-kereszt az alphával és omegával. Ez s a többi jel is mind Krisztusra céloz. • Egy gyönyörű Krisztus-monogramm. Az egyiptomi hurkos keresztre emlékeztet. • A Krisztus-monogrammhoz itt a latin H betű járul, nyilván hoc jelentésben.

E monogrammok változatossága szinte végtelen. Az őskereszténység leleménye szinte kifogyhatatlan volt ebben.

Jézus monogramja, fölötte a szentség vagy a Szentlélek jele. • A vonás itt is a Szentlelket jelenti.

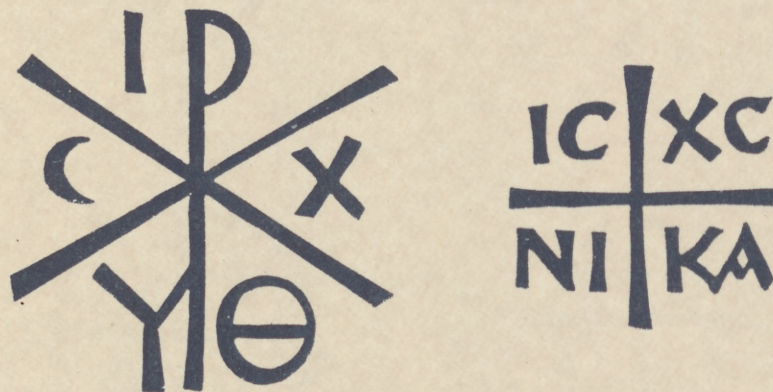
Itt az Y helyettesíti az I-t. A középkorban ez gyakori eset. • Ez és a következő jel — más változata a Krisztus-monogramnak.

Kérdés, hogy itt a rózsának van-e valami különös vonatkozása? Egy magyarázat szerint a rózsá alatti omega S-nek olvasandó s az ábrázolás azt jelentené: rosa rosarum, azaz Szűz Mária.

A hal jelét a legrégebb időtől kezdve szívesen használja a kereszténység. A hal szó görög betűiben (Ichthys) öt görög szó kezdőbetűjét sejtjük s ez azt jelentené: Jézus Krisztus Isten Fia Üdvözítő.

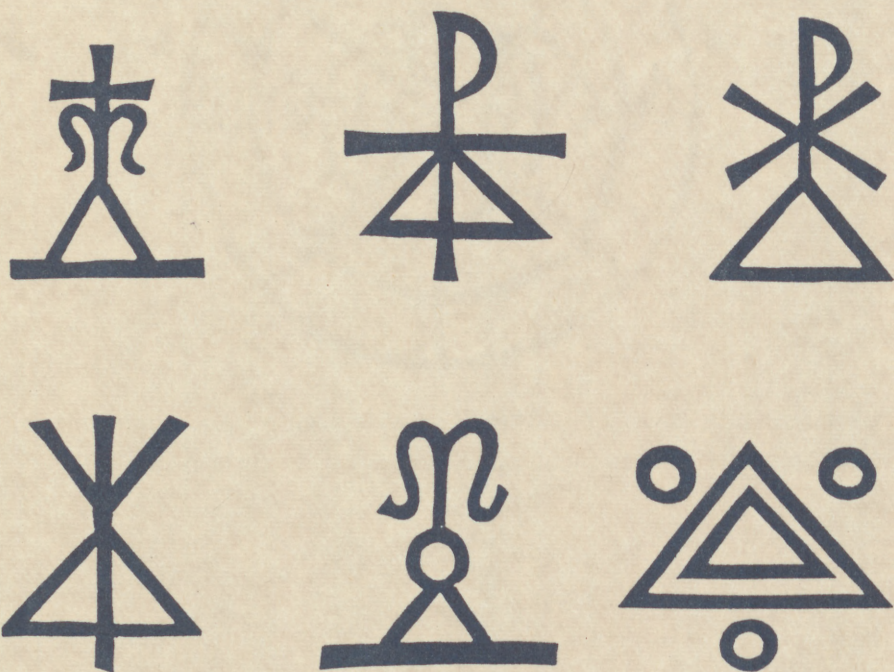

Krisztus monogramja a görög hal szóval egybekötve. • A következő jel görög szentostyákon szerepel s azt jelenti: Jézus Krisztus győzz!

A katakombák mozaikján látható jel. A Krisztus-monogramm megháromszorozódik itt, hasonlóképpen az alpha és az omega is.

4. Egyéb keresztény jelek.

A Szentháromság hat ábrázolása ez. Némelyiken Krisztus monogramja a háromszöggel, az Atyaisten jelével egyesül. A legutolsón a három kör három külön egységet ábrázol, melyeknek mindegyike önmagáért és önmagában való. E jelek részleteinek megfejtése úgyszólván lehetetlen.

Számunkra, mai emberek számára a Szentháromság legegyszerűbb és legérthetőbb ábrázolása ez lenne:

ebben a Háromság (a három Személy) a legismertebb jelekkel van kifejezve.

A Fény (Phos) és az Élet (Zoe) görög szavakból áll össze ez a keresztalakú monogramm.

Æ M̄P̄Θ̄Y

Amate! Szeressetek! • Isten anyja. Görögül: Meter Theou, itt rövidítve: Mer Thu. A vonalak e fölött a monogram fölött a szentséget jelentik. Ezt alakos ábrázolásokon a dícsfény helyettesíti.

IĀM̄R R̄VA

Mária monogramja. • Ismert szép magyar Mária-monogram. Leginkább régi magyar könyvkötéseken, a bőrbe arannyal belebélyegezve fordul elő.

⊥ ∩

Ennek, a különben horgony-kereszt néven ismert jelnek ez a szép magyarázata van: Krisztus, született Máriától. Krisztust a kereszt jelenti, a holdsarló Máriára utal. • A hit jelképe. A fölülről jövő Üdv várása.

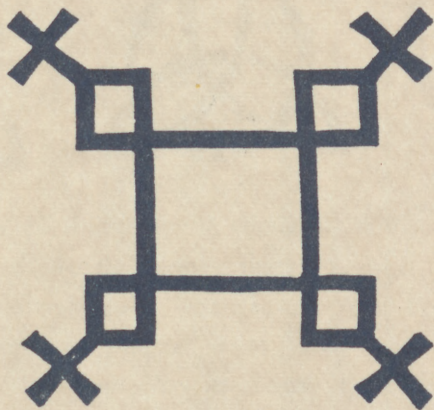
A hétkarú gyertya az Ószövetség jelképe. • Ez is egy régi jele a Szentháromságnak. Minden körnek megvan a maga középpontja s így mindenik megáll önmagában. A többi körrel egy-egy nagyobb körszelet közös, de mindhárom kör csak egy kis, pajzsnyi területen olvad össze. Új középpont támad így s az egész képnek voltaképp ez a magja.

A Világmindenség jelképe. A tömör mag a Föld- és Vízkorong. A Föld régi ábrázolása. Ezt a levegő tengerének belső köre övezi. A legkülső öv a tüzes mennybolt. • A gonosz szellemek megfékezésére használt két jel. Nevezetes abban, hogy, miként a pentagramm s az oktagramm esetében is, e két ábra egy vonással való leírása bizonyos készséget föltételez; járatlannak alig sikerülhet.

Ez a kép a Világmindenség leegyszerűsített ábrázolása. Az antik világnak ilyen képzeje volt a Földről. Jeruzsálem volt a Föld közepe. Az a hely, melyen az Údv behatolt az emberek közé. A kör felső része ezek szerint Ázsia. A függőleges vonás a Földközi-tengert ábrázolja. Jobbra tőle Afrika, balra Európa fekszik. • Korai ábrázolásokon az Úr ezt a világkorongot kezében tartja. Később ebből lesz a gömbön álló kereszt.

Ez a másik jel, mely tán szintén idetartozik, ugyanúgy a világot jelenti, a négyzetből indul ki és bizony sokféle értelmezést megenged.

5. A monogramm.

A monogramm betűjelekből összeállított alakzat. Írásunk alapformái, a latin nagybetűk, a legnemesebb és legegyszerűbb jeleink:

A N T S

Általánosságban túlságosan megszoktuk már, hogy e formák megpillantásakor hangképzetek támadjanak bennünk. A betűjelet a hangtól elvonatkoztatva, pusztá jelképp, alig-alig méltányoljuk már.

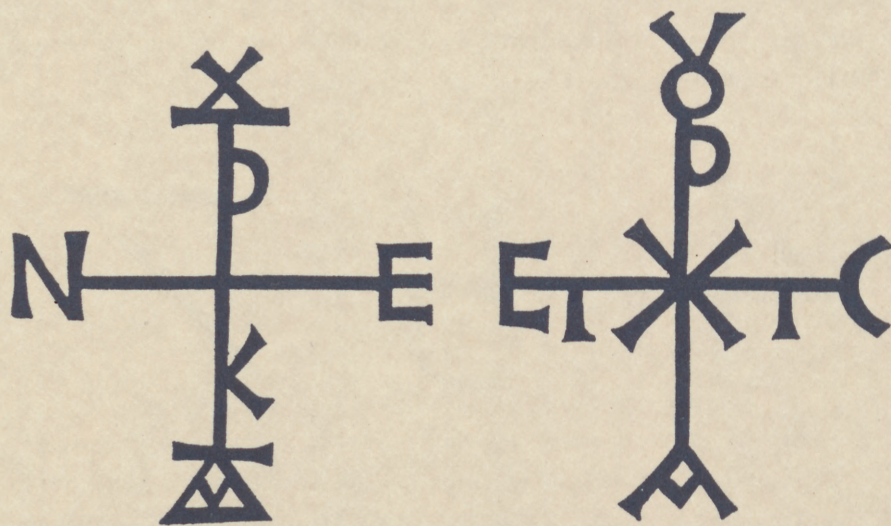
4 5 7

Ugyanez a helyzet az arabs számjegyekkel is, melyeknek, bár az emberi szellem más területéről származnak, jel-értéke mégis kétségtelen. A monogramm a jelek világában nagy szerepet játszik. Voltaképi főltalálói a görögök voltak. A monogramm a bizánci korban virágzott legszebben. A monogramm megfejtése nem mindig könnyű; a betűk

néha nagyon elrejtőznek, majd meg tükörképükben mutatkoznak vagy csak egy töredékük szerepel. Gyakran csak beavatottak képesek ki-hámozni a jelek közé elbújt nevet.

Görög monogramm. • Az Areobindus név bizánci eredetű monogrammja.

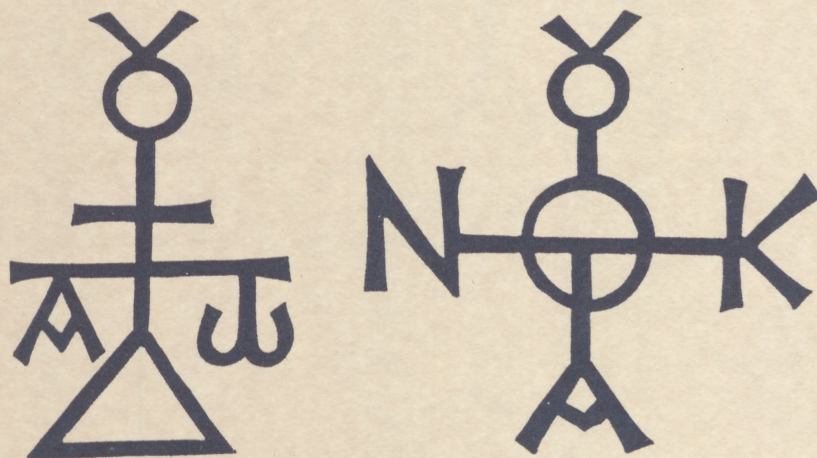

Ismeretlen jelentésű bizánci monogramm. • A bizánci monogrammok között sűrűn találkozunk a görög genitivus jelével, az O V betűkkel.

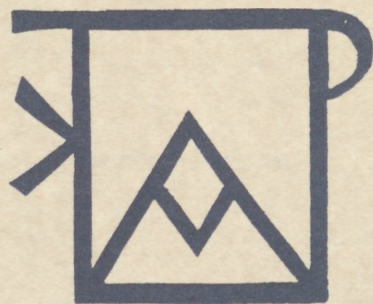
E kor oklevelei rendszerint a név genitivusával végződtek, a monogram pedig az oklevél végén állt.

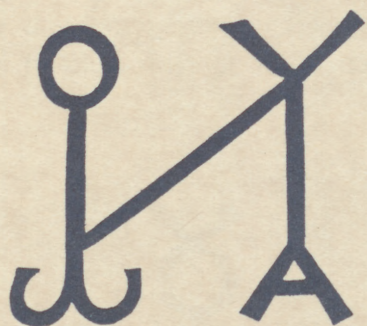
Monogramm a keresztény tau-keresztel. • Egy másik keresztény színezetű monogramm. Igen hasonló Krisztus egy föntebb mutatott monogrammjához.

Ez a monogramm is Krisztussal függ össze. • Nikolaus.

Egy Paulus nevű férfi monogrammja. • Arkadius.

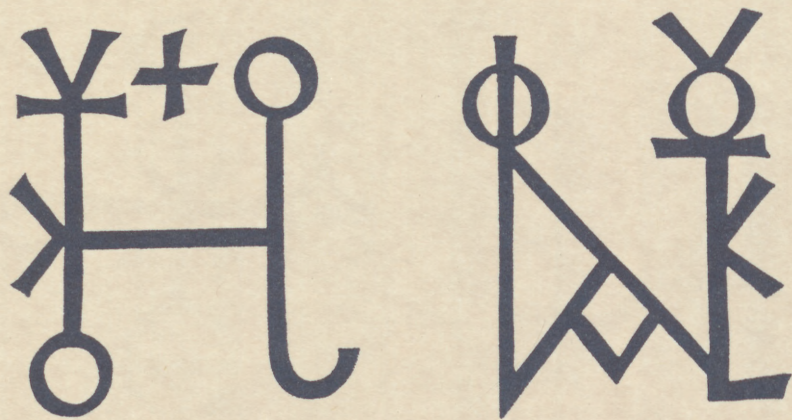
A János név monogrammja. • Vivas in Deo — Isten legyen a te életed.
Korai keresztény idők leveleiben gyakran előforduló kívánságformula.

Bene valetе = éljeteк boldogan. Régi pápai okleveleket befejező búcsúköszöntés. • Arethras caesareai érsek monogrammja.

II. Theodosius bizánci császár monogrammja. • Paleologus.

Ulphilas gót püspök monogrammja. • Justinianus császár kézjegye.

II. Manuel.

Nagy Károly.

Nagy Károly maga, minthogy írni nem tudott, csak a középen álló szögvonalat írta, a többivel a jegyző egészítette ki az aláírást.

I. vagy Nagy Ottó két jele. A második tán nem is áll összefüggésben a nevével.

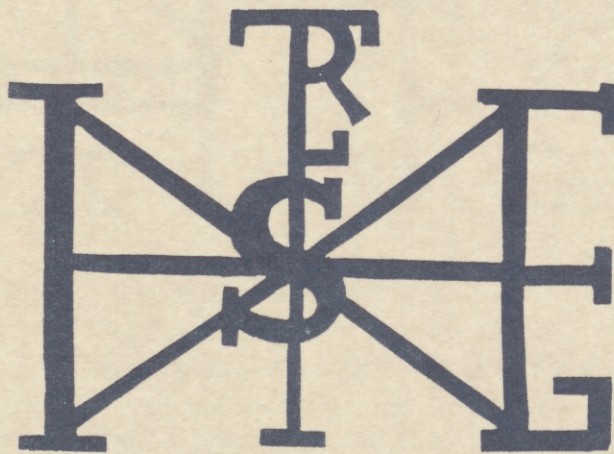
A bizánci monogrammok minden betűformák legszebbjei tán. Ropant erő és nagy komolyság szól belőlük. Egy ismeretlen jelentésű, gyönyörű bizánci császár-monogrammot mutatunk még be itt:

Kis Pipin.

A keresztet a jegyző írta, a pontokkal a király hitelesítette a kéziratot.

E fejezet méltó berekesztéseképp hadd álljon itt a mi Szent István királyunk fölnagyított, gyönyörű monogrammja. A pannonhalmi bencés apátság alapító oklevelének királyi hitelesítő záradéka ez a monogramm. Megfejtése: Stephanus Rex.

6. A kőfaragó jelek

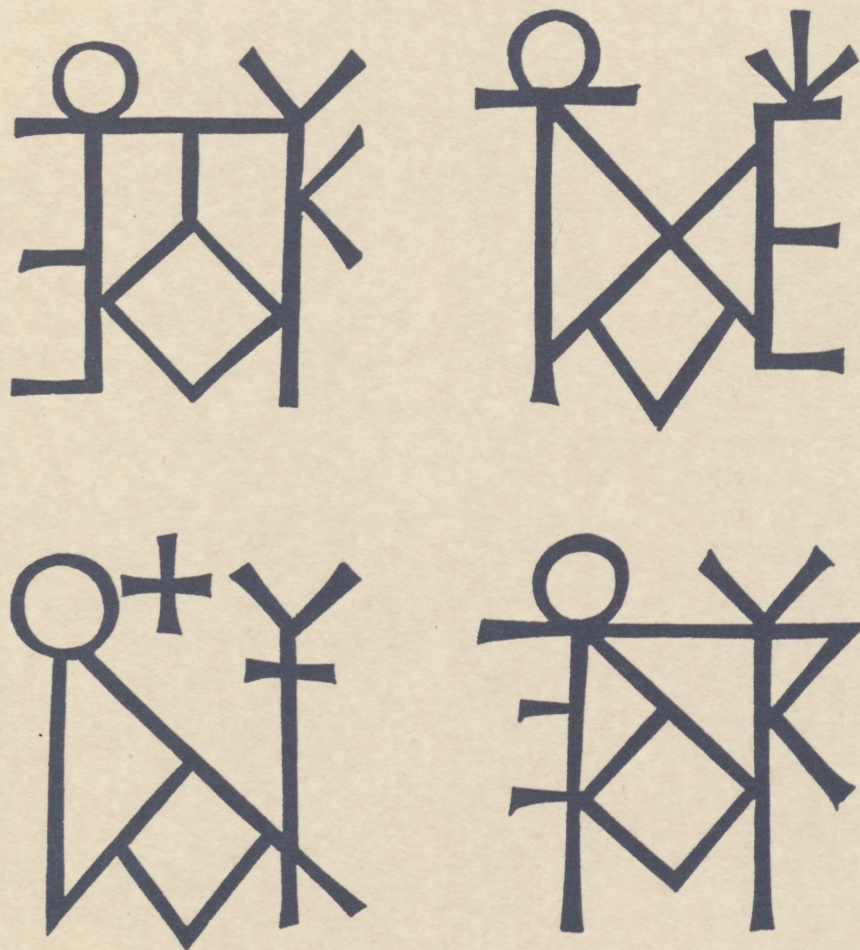
olyan bélyegek, melyekkel a középkori kőfaragó legények jelölték meg műveiket. Számtalan német dómon s más középkori épületen láthatók még ma is ezek a bevéselt jelek. Az építő páholyok a kőfaragóknak igen erős «hivatásszervezetei» voltak. Elsejük a strassburgi páholy volt; alája tartoztak a német nyelvterület többi páholyai. Ez a közösség erősen hangsúlyozta a munkához, a műhöz való bensőséges viszonyt. E páholyok eredetileg egyházi igazgatás alatt álltak, de később függetlenedtek a papi befolyástól. Az egyesek egyházi hovátartozása természetesen mindenkor megmaradt. A legény, föl-szabadulásakor megkapta jelét a mestertől. Ez a jel többnyire a páholy alap-jeléből származott.

Ezek az alap-jelek rendszeresen a háromszöges vagy négyszöges rendszeren épültek föl.

A kőfaragó jelekből még ma is megállapítható, honnan jött az épületen dolgozó vándorló építő vagy kőfaragó legény.

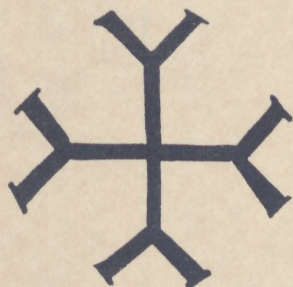
Ledér vagy becstelen élet a jel elvesztésével, sőt esetleg a páholyból való kizárással járt. A legénynek kötelessége volt, ha vándorútja közben új mesterhez állt, a legényszobában összegyűlt társai előtt jelét az alap-jelből levezetnie s jelképes értelmét megmagyaráznia. A mesternek szabad volt jelét pajzson ábrázolnia.

Különböző stíluskorszakok néhány kőfaragó jelét mutatjuk be itt:

Négy bizánci kőfaragó jel ez. Voltaképp tisztára betű-monogrammok.
Az előző fejezet akárhány monogrammjával megegyeznek.

Hat románkori jel. A formákat átlátszó tisztaság és nemes egyszerűség jellemzi. Érzésünk szerint egy egészséges kor félreismerhetetlen vonásai.

Legsűrűbbek a gótikus kőfaragó jelek előfordulásai, ma is álló gótikus épületeken.

Számuk gyakran igen nagy. Formaeleményük szinte kimeríthetetlen.
A következőkben egy csomó szép példát sorakoztatunk föl.

𠄎

𠄎

𠄎

𠄎

𠄎

𠄎

𠄎

𠄎

Az alábbi ábrákon magyar olvasóinknak néhány szép magyar, nagyobbára gótikus kőfaragó jelet mutatunk be:

XV. századi kőfaragó jel a pesti főtemplom egy pillérfején. • Kőfaragó jel a «Miserere-mester» sírkövééről. (Halászbástyai köemléktár.) • XV. századi kőfaragó jel egy magyar sírkövön.

XV. századi kőfaragó jel a budai Mária Magdolna templomról. • Kő-

faragó jel az «életkerék mesteré»-nek XIV. század eleji sírkövéről.

Kassai István építőmester kőfaragó jele a bártfai templomon, 1464-ből.

• Traeger Lienhart templomépítő-mester jele a soproni Szent Mihály-templom sekrestyéjében. 1482.

A lenti kép egy régi francia naptárból származik. Föltehetőleg a nyolc égtájat jelképezi. A «szélrózsa minden irányát».

7. A négy elem.

A tűz:
száraz — meleg
tüzes — kolerikus

A levegő:
nyirkos — meleg
levegős — vérmes — szangvinikus

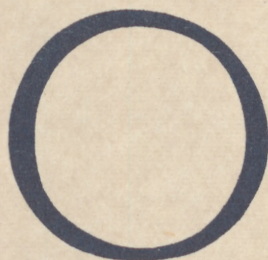
A víz:
nedves — hűvös
folyékony — flegmatikus

A föld:
száraz — hűvös
földi — búskomor, melancholikus

A négy elem a középkor titkos tudományában igen nagy szerepet játszott. A fönti elnevezések is onnan valók.

A négy elemnek egy másik, köralakú ábrázolása:

A tűz

A levegő

A víz

A föld

Míg az előző lapon ismertetett jelek közül csupán az első kettőnek egyszerű a magyarázata (a magasba lobbanó láng és a Földre ereszkedő víz), ezek a jelek a mai ember számára sokkal természetesebbek.

8. Csillagászati jelek.

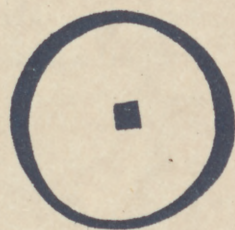

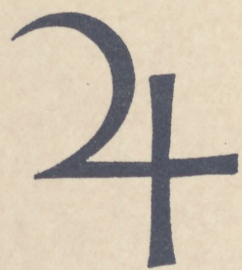
A Nap jele

A Hold jele

A planéták jelei a legsűrűbben használt jelek közé tartoznak. Nagy szerepet játszanak az asztrológiában is; keletkezésüket is annak köszönhetik. Nagyobbára a keresztből, az elemek jelképéből, a tevékenységet jelentő Nap-jelből s a passzivitást jelentő Hold-jelből állnak.

Jupiter

Mars

A Jupiter holdtermészetű csillag, ura az elemeknek. Jele megfelel a cinn jelének. • A Mars jele a Kos állatkör jeléből származik. A vas jele is.

Merkúr

Saturnus

A Merkúr a Hold és a Nap természetének keveréke, ura az elemeknek. E jelnek bizonyos kétneműség a sajátja. Emellett a higanyt is jelenti. • A Saturnus holdtermészet. Az elemek uralkodnak rajta. Az ólomnak is ugyanez a jele.

Vénusz

A Föld

A Vénusz naptermészetű. Ura az elemeknek. A víz jele. • A Föld naptermészetű. Az elemek uralma alatt áll. A többi csillag-jel nagyrészt későbbi eredetű s más összefüggésben keletkezett.

Uránusz

Neptun

Vesta

Ceres

Pallas

Juno

A Vesta jele oltárt ábrázol, melyen áldozati tűz lobog. A Neptunt hármas szigonya teszi azonnal fölismerhetővé.

Az állatkör jelei a csillagképek alapján készültek. Egészen régi időkből származnak s közősek minden népnél.

Vízöntő, január.

Halak, február.

Kos, március.

Bika, április.

Ikrek, május.

Rák, június.

Oroszlán, július.

Szűz, augusztus.

Mérleg, szeptember.

Skorpió, október.

Nyilas, november.

Bak, december.

A Nap a csillagos égen jártában metszi e csillagképeket. A hónapok nevei abból a csillagképből származnak, melyben a Nap éppen áll. A természetes év lassan áttolódott naptári évvé, úgy hogy ma már a hónap kezdete nem esik össze a Nap új csillagképbe lépésével. A hónap két első harmada még jóformán az előző csillagképbe tartozik s csak az utolsó harmadban áll még fönn az egyezés. A Vízöntőt hullám jelképezi, a Kost szarvai teszik fölismerhetővé, a Bikát a feje. Az Ikreket két egyforma vonal jelenti.

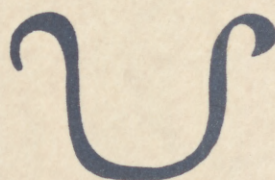
A Rák képe eredetileg két egymás felé mozgó rákot ábrázolt. Az Oroszlán és a Bak ábrázolása már csak igen halványan emlékeztet e két állatra. A Szűz jele Szűz Mária monogrammjá. A Mérleget egy bil-lenő gerenda jelképezi. A Skorpiót füláncján, a Nyilast nyilvesszőjén ismerni meg.

Az évszakok:

tavasz

nyár

ősz

tél

E jelek magyarázata nem nehéz. A keletkezés és az elmulás jelképei könnyen fölismerhetők. A telet a hideg és a hó elől menedéket adó ház ábrázolja.

A reggel. A fölkelő Nap.

Az est. A lemenő Nap.

A rómaiak a hét napjait a planétákról nevezték el, és pedig:

Vasárnap, dies solis.

Hétfő, dies lunae.

Kedd, dies martis.

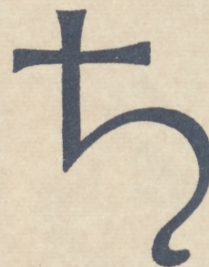
Szerda, dies mercurii.

Csütörtök, dies jovis.

Péntek, dies veneris.

Szombat, dies saturni.

9. A növénytan jelei.

Fa.

Cserje.

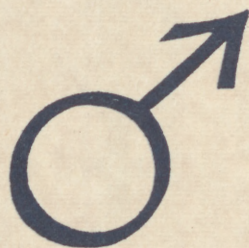
Egyéves.

Kétéves.

Évelő szár

A kétévesnek egy másféle jele.

Porzós virág.

Bibés virág.

Ártalmas, gyanús.

Mérges.

Hím-nős virág.

Igen mérges, életveszélyes.

10. A vegytan jelei.

Az itt következő jelek a vegytan-tudományból származnak. Három filozófiai jel:

Kén.
Éghető elemek.

Só.
Metalloidok.

A Merkúr jele.
Fémek.

Ehhez tartozik a hét fémtermészetű elem (metalloida):

Sósav.

Salétromsav.

Timsó.

Só.

Szalmiák.

Kén.

Antimon.

A régi vegytan megszámlálhatatlan jelet használt, közülük igen sok szemre is gyönyörű. Habár e jelek neveinek ma már alig van gyakorlati jelentősége, e jelek mégis erőteljes szellemiségről tanuskodnak s arról, hogy a régi ember érzelmileg mily gazdag és mély kapcsolatot tartott a magasabbrendű dolgokkal, önnön kultúrájával.

Timsó.

A timsó egy másik jele.

Amalgam, foncsor.

Antimon.

Hamúzsír.

Arzén.

Ólom.

Az arzén egy másik jele.

Ólomfehér.

Faolaj (olívaolaj).

Az ólomfehér egy másik jele.

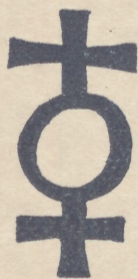

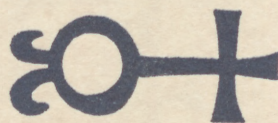
Ólomolaj.

Bórax.

Vörösvaskó (haematit).

Pálinka vagy borszesz.

Bólusz (fehér földfesték).

Vas.

Vas-szafrán
(vasoxyd tartalmú vörös festék)

Üveg.

Esszencia (kivonat).

Síkpor (talcum).

Ecet.

Bázisos rézcarbonat.

A bázisos rézkarbonát kristálya.

A fémkálcium egy másik jele.

Húgy.

Mész.

Fémkálcium.

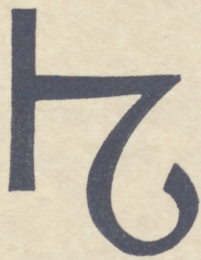
Réz-szafrán (vörös rézfesték).

Rézgálic oldat

Lúg.

Lazúr-kő, lapis lasuli.

Minium.

Lúgsó.

Auripigment.

Precipitat (csapadék, mint vegyi folyamat eredménye).

Acél.

Választóvíz.

Sublimat.

Fekete kén.

Korom.

Viasz.

Borkő.

Víz.

Cinn.

Sósav.

Fa.

Szublimálni, tisztítani.

Kiizzítani.

Kicsapni.

11. Házi és gazdasági bélyegek.

A házi bélyegeket főképp parasztgazdák használták tulajdonuk megjelölésére s így e jelek a «belsőséggel», a gazdasági udvarral függtek szorosan össze. Minden ingó jószágot ilyen házi bélyegekkel láttak el. Használták őket:

Szálfák, talpfák, tutajtönkök megjelölésére. Csúsztatás után e bélyegek szerint rendezték és osztották szét az egyes darabokat tulajdonosaik között.

A háziállatok fülébe, a kacsa úszóhártyájába belemetszették e jeleket. A lovak szőrébe belenyírták őket. Zsákokra vagy a juhok bundájára festékekkel rámásolták, a hattyúk csőrébe belekarcolták, rétekre beleszántották, fákra rávésték, takarókra, háziszóttésekre behímezték, gazdasági szerszámok vasalkatrészeibe beleütötték, faholmikba, állatok szőrébe, marha szarvába beleégették e jeleket.

Későbbi időben ezek a házi bélyegek lassankint személyes használatba is átmentek. A család különböző tagjai némi módosítással alkalmazták.

Ilyen jelek szerepelnek aztán még a kereskedelemben, a kézműiparban is s mint művész-jelek.

A legegyszerűbb ilyen házi bélyeg a rovás. A legtöbbször az egyenes vonal dominál. Görbületek csak jóval később kezdenek szerepelni. Ehhez már más eljárás kellett, mint a bevésés, bekarcolás, belemetszés. Netán festés, írás.

Ez egy sorsolófa képe.

Régi idők paraszt-községei esküdtjeiket kisorsolták, még pedig úgy, hogy a különböző házak ilyen családjeggyel ellátott sorsolófáit — melyeket a falusi bíró őrzött — kalapba dobták s onnan kihúzták. Sorsot húztak. Gyakran minden egyes alkalommal új sorsolófát készítettek; egyforma hosszúságú fűzfaágakat metszettek s a családjegyet kihámozták a fa kérgéből. A fehér nyersfa élénken kivirított a héj közül.

Íme a tulajdoni bélyegek legegyszerűbb fajtái:

Mesteremberek még ma is így jelölik meg szerszámaikat. Az egyenruhákön lévő rangjelzések is ilyenfélék. E házi és gazdasági bélyegek között lehetetlen bizonyos sűrűn előforduló s az egész világon elterjedt alapformákat föl nem ismernünk. A jelek elnevezése már bizonyára későbbi keletű.

Erőtéljes természetszemlélet szülte e jeleket. A dolog úgy értendő, hogy a jel, amikor bevésték valamibe, semmiesetre sem akart pl. nyeles serpenyő lenni. A vastag száron ülő kör csak jóval később vált serpenyővé; amikor már a megnevezés szüksége fölmerült.

Ezt a két ábrázolást villának nevezik.

Borkorcsolya, csúsztató.

Motolla, emelő csiga.

Karó.

Egy másik motolla.

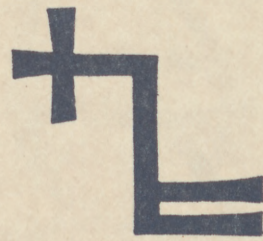
Egy másik karó.

Egyenmérő.

Gerenda.

Szélmalom.

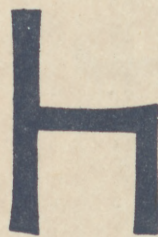
Ásó.

Egy másik szélmalom.

A zab bugája.

Szék.

Ház.

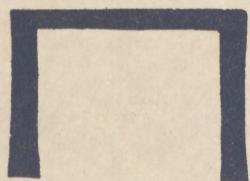
Létra.

Libanyak.

Kulcs.

Trágyadomb.

Nyeles serpenyő.

Kard.

Két cséphadaró, vagy kettős kampó.

Nyílvessző.

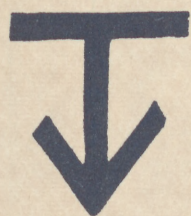
Patkó.

Malomkerék.

Horgony.

Egy másik horgony.

Varjúláb vagy boszorkányláb.

Szögmérő.

Üstkampó.

Farkasfog, vagy kettős kampó.

Homokóra.

Felezett homokóra.

Merkúrbot. Éppily gyakran fordul elő a tükörképe is, mint ahogy a többi jel is sűrűn fordul ellenkező irányba. Jelentése azonban így sem változik.

A Merkúrbot négy különböző változatát láthatjuk itt:

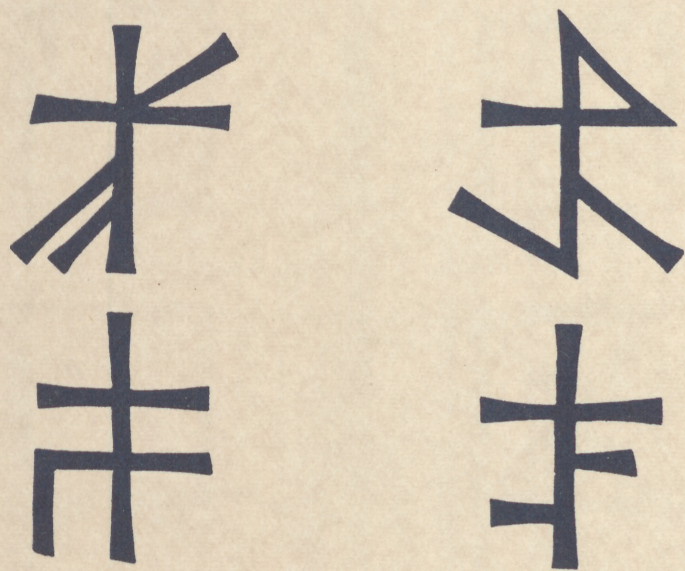
A gazdasági házi bélyegek a régi magyar pásztorkodó életben, különösen írástudatlanok között, igen gyakoriak. Nem annyira a számadónak, — mert az minden jószágot személyesen ismer — mint inkább a gazdának volt szüksége ilyesmire. A paraszti gazdálkodás sok egyéb — előbb már ismertetett — területén, nálunk csakúgy, mint egyebütt, nagyban divatozott a tulajdonmegjelölésnek ez a «rovásos» szokása. Régi fonóházi székely népdalunk is azt mondja, hogy «N. N. István kincsem — írj guzsalyat nekem — írnék biz én kincsem — De nincs író késem.» Vagy a régi háromszéki ballada, egy iratos fejfáról szólva: «Fölül való fája ki vagyon rovázva.»

Szerszámon, jószágon használt ilyen házi bélyegek néhány magyar példáját mutatjuk be itt. E jelek egyikével-másikával már találkoztunk. Az írás terjedésével az alföldi pásztornép újabban már a név kezdőbetűivel él, de az öregek még emlékeznek arra, hogy régebben az írástudatlan felek holmijaikat ilyen ábrázolásokkal látták el:

A következő ábrák azt mutatják, mikép mennek át a családok használatába a házi jegyek, — az egyes családtagok különböző, jelentéktelen módosításaival.

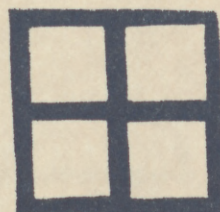
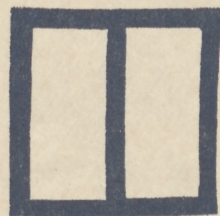
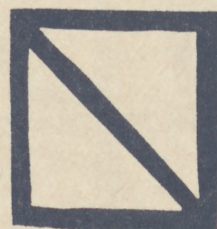

Négy testvér családi jele. A házi jegy alapformája itt a kereszt volt.

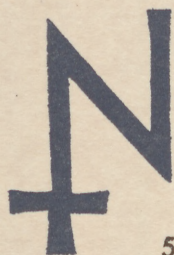
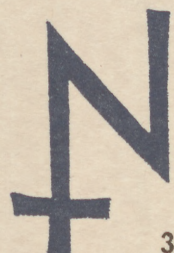
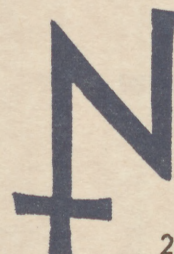
Egy férfinak, fitestvéreinek és fiának család-jegye. Az alapforma itt egy gomba.

Ennek a családnak jelei a négyzetes formán alapulnak:

A család tagjainak az a vágya, hogy együvé tartozásukat jellel is ábrázolják, teljesen érthető, éppúgy az egyesnek az a szándéka is, hogy megkülönböztesse magát a többitől. A következőkben ez igen élesen szembetűnik.

Miként használják a különböző nemzedékek egyugyanazt a jelet, az a következő családfából derül ki:

1: Az ős; 2: a legidősebb fiú; 3: a legidősebb unoka; 4: a második unoka; 5: a legidősebb unoka fia; 6, 7 és 8: a második unoka három fia, kor szerint balról jobbra.

Az első jel változatlanul megmarad az ős kezében. A fiak egy kis odabiggyesztett jellel különböztetik meg magukat. Ebből indulnak ki a mindenkori utódok, újabb toldalék alakjában. A legidősebb fiú mindvégig megtartja az atya jeleit.

A következő lapon csatlakoznak ehhez az oldalág jelei.

Ezen a vonalon természetesen ugyanaz a folyamat játszódik le. A további oldalágakon, a negyedik-ötödik nemzedékben persze az oda-biggyesztett jegyeknek egész garmadája támadna, miért is sok nemzedéken át ez a művelet nem folytatható.

A második fiú; belőle indul ki az új ág.

A második ág unokái. Az elsőszülött gyermektelen marad.

A másik ág második unokájának két fia.

Minde jeleknél az alapjel toldások útján változik. Az ilyen kiegészítések más területen is előfordulnak. Ezek az új jelek igen elmésen különböztetnek a közös alapforma és a belőle eredett válfajok között. Ezeket a kis jeleket, melyek az alapjeltől különállnak, pótjeleknek hívják. Itt egy nagyon szép jelet mutatunk be, több változatban. Különböző márkák (védjegyek) ezek, melyek egy-ugyanazon fajta árú különböző minőségét, finomságát jelzik, abban az értelemben, ahogy ma első-, másod- vagy harmadrendű minőséget mondunk.

Ilyen pótjelek a régi kereskedő-bélyegek között is nagy szerepet játszottak. Különbözők lehetnek: kereszték, pontok, gyűrűk, stb. Többnyire későbbi toldalékok.

E házi jelek némelyike — az őket használó személyek vagy családok révén — messze földön híressé vált:

Michelangelo.

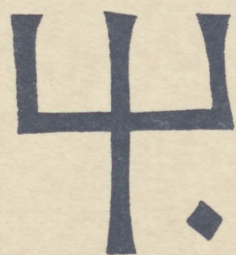
Walser.

Hans Burkair.

Peter Vischer.

Fugger.

Hans Sachs.

Még néhány házi jegyet mutatunk be itt, mint az enembéli kimeríthetetlen lelemény szép példáját:

Két szép magyar, családjegyül használt házi jel következik itt:

Jakab, kassai polgár anyjának, Katalin asszonynak síremlékén látható családjegy. 1375. (A kassai Orbán-tornyon.)

XIV. századi kassai polgár családjegye, az Orbán-toronyban lévő síremlékéről.

E jelekből keletkeztek később, többnyire a név vagy a monogramm hozzáadásával, az első nyomdászjelek.

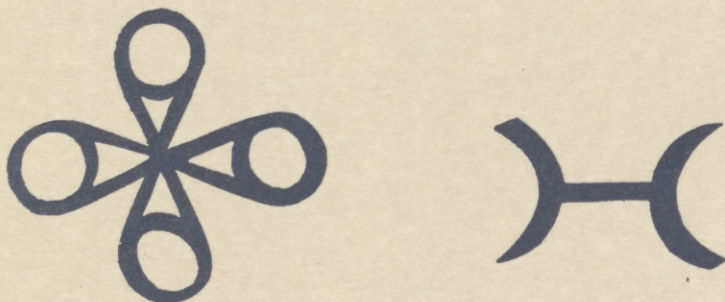
Pap János (Johannes Paep), budai könyvárus jelvénye. 1498.

12. Különböző eredetű jelek.

A trinária jel vagy háromláb. Három, hegyén álló háromszögből keletkezett, egy-egy oldal elhagyásával. Az a képzet támad az emberben, mintha egy képzelt alapvonalon cigánykerekező mozgást látna. E csupa-láb ábra olybá tűnik, mintha szaladás közben önmagán bucskáznék keresztül. • A triquadium lényegében rokona az előző jelnek; forgó kerék alakjában ugyanazt a mozgást ábrázolja.

Ez a talizmán a gnosztikusok világából származik s a négy elemet ábrázolja. Közelebbi magyarázatát nem ismerjük. • Az újló és a fogyó hold s a köztük lejátszódó élet. Kifejezi egyben a hold nagy és döntő befolyását az ember életére.

A régi Keletről származó jele a lélevándorlásnak: a lélek a Világ négy övén vagy a négy elemen keresztül megtisztulásába emelkedik; a sötétségből a világosságra törekszik. • Szaracén talizmán. Ebben az összeállításban a két háromszög közül a felső, mint víz-háromszög a jószágot, szelídséget, kegyelmet, s az alsó, tűz-háromszög alakjában, az isteni harag tüzét jelenti.

Germán előidőkből származnak az itt következő jelek. Közelebbi jelentésüket nem ismerjük.

Nap-, vagy Wotan-kereszt.

Nyolcküllőjű kerék.

Tűzszem.

Sárcányszem.

Nyolcfogú kerék.

E néhány itt következő jel nem egyéb leegyszerűsített képnél; közelebbi magyarázatra egyik sem szorul.

Hullám.

Folyó víz.

A lilium régi jele. Címerekben gyakran látható; felső része az íriszliliomból származik. • A szirm vagy a lilium felső fele. Ez az alak is sűrűn fordul elő címerekben.

A pásztor vagy a püspök jele, a pásztorbot. • A korona. A király jele. A koronák különböző fajtái között csak későbbi idők tettek különbséget.

Régi naptárakban előforduló koronák. A Háromkirályok jele. • Három összekötözött nyilvessző. Az egység jele.

Város.

A földúlt város.

Másutt is előfordul, hogy a pusztulást az ábra megfordítása jelzi.

Jellé egyszerűsített korszó képe.

A csillagnak különböző alakja van:

A háromsugarú csillag ritkán szerepel; alig tekintjük csillagnak. • A négy sugarú csillag kereszt-jelet mutat. Szigorú, szinte fenyegető jelenség.

Az ötsugarú csillag irányokban már jóval gazdagabb. Hatása élénk, örvendetes. • A hatágú csillag szintén olyan szigorú törvényeknek engedelmeskedik, mint az ötágú, de még gazdagabb, még teljesebb hatású. Tulajdonképpen ő a csillag. A csillagforma legáltalánosabb képzete.

A hétágú csillagban az ötágú, a nyolcágúban a négy- s a hatágú csillag tulajdonságai vannak jelen.

UTÓSZÓ AZ ÚJ KIADÁSHOZ

„Ez a könyv olyan tevékeny emberek körében keletkezett, akik már nem voltak hajlandók arra, hogy művüket egyetlen alkotó munkájának tekintsék. ...ki-ki saját hozzájárulásával illesztette bele saját egyéniségét.” Ezekkel a szavakkal vezeti be a *Jelek könyvét* Rudolf Koch (1886–1934), hitet téve a kollektív munka, az időközben meghonosodott kifejezéssel: a „teamwork” hasznos és termékeny volta mellett. Leírja ezután, hogy barátaival miként gyűjtötték szabad óráikban elmúlt korok szép jeleit, fába metszve őket, hogy a műélvezőknek bemutathassák a kommunikáció e sajátos, ősi termékeit.

Koch, a híres offenbachi tipográfiai műhelyiskola kiemelkedő egyénisége, a Klingspor betűöntődében működött századunk első harmadában. Kalligráfus – tehát a szépírás mestere – volt, számos, azóta is használt betűtípust tervezett, de sokoldalú iparművész lévén fémműves, textiltervező és könyvillusztrációs tevékenységet is folytatott. Interdiszciplináris törekvéseinek gyümölcse a *Jelek könyve* is, mely először 1923-ban került ki a nyomdából, és több német, egy angol kiadás után 1941 őszén a Hungária-könyvek 8. köteteként nálunk is megjelent.

Kollektív munkának kell tekintenünk, nemcsak azért, mert „barátai segítségével gyűjtötte, rajzolta és magyarázta” Koch, hanem mert Fritz Kredel, a korszak kiváló grafikusa metszette fába a jeleket, a magyar kiadást pedig Szentkuty Pál egészítette ki néhány hazai vonatkozású részlettel, a jeleket Korda Géza véste fába, a belső kiállítást és a kötést pedig Lengyel Lajos tervezte.

Néhány szót érdemel Szentkuty (Drescher) Pál, lelkes bibliofil e művel kapcsolatos tevékenysége. Fordítása megbízható, kiegészítései nem bontják meg a könyv mondanivalóját; a keresztek közé helyezte a magyar címer apostoli kettőskeresztjét, a monogramok befejezésekképpen találjuk Szent Istvánét, ahogyan a pannonhalmi apátság alapító okleveléről ismerjük, két kassai családjeggy és egy budai könyvkiadó szignetje kerekíti ki a megfelelő

fejezetet. Talán helyeselhető Szentkuty azon döntése, hogy Koch eredeti koncepciójához híven mellőzte az 1936. évi német kiadás egy további munkatársa, Friedrich von der Leyen által írt – feltehetően felső sugallatra hozzáillesztett – fejezetét, mely a germán rúnákat tárgyalta.

Interdiszciplinárisra a művet viszont az avatja, hogy a jelek régi idők társadalmi életének szinte valamennyi területéről származnak: vallásos szimbólumok, kőművesmesterjegyek, nyomdászsígnetek, tulajdonjegyek, számjegyek, alkimista- és csillagászati jelek találhatók benne. Mégsem szabad a tudományosság igényével fellépni sem a kísérő szöveggel, sem a jelek formálásával szemben, legkevésbé a teljességet számon kérni tőle.

Állításai ugyanis olykor vitathatóak, a jelek egy (kis) része önkényes alkotás, a teljesség igénye pedig eleve tárgytalanná válik, ha arra emlékeztek, hogy F. Lüdy egyedül alkimistaszimbólumból 3500-at gyűjtött össze. Aki a jel mágikus szerepével akar foglalkozni, jól teszi, ha Hans Biedermann *Mágikus művészetek lexikonához* fordul felvilágosításért, akit a számjegyek érdekelnek, Filep–Bereznay *A számírás története* című kis munkájában több információhoz jut.

A *Jelek könyve* ugyanis szándéka szerint a gyönyörködtetést kívánja szolgálni. Igaz, a jel, az ideogramma, az információ alapegysége egy fogalom vagy eszme tömör közlése: célja tehát eredetileg a megértetés, bár értelmét csak a beavatottnak, a jelrendszerrel egyetértőknek tárja fel. Ez a konszenzus lehet széles körű – a betűket minden írástudó felismeri –, lehet szűkebb – a mesterjegyekben csak a szakmabeli tájékozódik helyesen –, és lehet titkos, mint a hal (ichthys), az őskeresztények szimbóluma.

Ezzel függ össze, hogy minden jel csak a maga környezetében egyértelmű. Az üres kör az okkult szövegekben a tűz, az alkimista számára a timsó, a gépkocsivezetőnek a „behajtani tilos” egyik jele. Ha egy keresztet rajzolunk alája, feltűnik Venus istennő szimbóluma (♀), mely azonban a naptárban péntek, a biológiában nőstény, az alkímiában réz jelentésű. A horogkereszt Indiában a napot jelképezte, a 20. század Európájában a sötétséget.

Félreismerhetetlen a könyv keresztény szellemű ihletettsége. A kereszt szimbólumának és egyéb keresztény jelek húszoldalnyi fejezetei éppúgy erről tanúskodnak, mint elszórt utalások más fejezetekben. A monogramok között Krisztussal összefüggő betűkombinációk bukkannak elő, a szövegben egyes korszakokkal való nyílt elfogultság nyilatkozik meg: a román kori jelekben „egy egészséges kor félreismerhetetlen” tüneteit véli felismerni.

Nem tagadható az sem, hogy a *Jelek könyve* az elmúlt korok iránti nosztalgia jegyében fogant. Ezt tükrözik a fenti idézet és a választott témák mellett a jelek grafikai megvalósításának stílusjegyei is. Ehhez tudni kell, hogy Koch betűalkotásai, legyenek bár német fraktúra vagy antikva típusok, a korszerűséget hagyományos elemekkel ötvözték. Igaz, a jelek esetében a fametszés technikája eleve determinálja a szemlélődben az archaizáltság érzetét, de Koch és Kredel e jellegnek külön hangsúlyt is adnak. Egy nádvevővel írott monogram vagy vésővel készült kőművesmesterjegy szögletessége torzítás nélkül transzponálható e módszerrel, de olyan jelek, melyeket soha mással, csak ecsettel vagy lúdtollal vetettek papírra, mint a botanikai vegyjelek, bizonyos hangulati metamorfózison mentek át. A kör szabálytalansága, a pont négyzethez közelítése és más apró jellegzetességek, melyek némileg idegenül hatnak, de csak az avatott számára. Ám a művészi élményt kereső laikus nem akad fenn ezen, a munka egészét meghatározó stílus következetesen érvényesül.

A jellel szemben támaszott esztétikai követelmény másodlagos, ám logikus: a szépség rokonszenvet ébreszt, és ezt a jelben megtestesülő eszme iránt felkelteni az alkalmazónak bevallott célja. A szép betűvel nyomtatott könyvet szívesebben olvassuk, az elegáns védjegy fokozza az áru iránti bizalmat, a jól szerkesztett politikai vagy vallási szimbólum tömegeket egyesíthet a mozgalom zászlaja alatt.

A *Jelek könyve* – és vele a Hungária-könyvsorozat mindegyike – az igényes grafika népszerűsítését, az ízlés fejlesztését kívánta szolgálni. Újbóli megjelentetése – a monoszkóp korszakában – nagyon időszerű.

1990

Endrei Walter

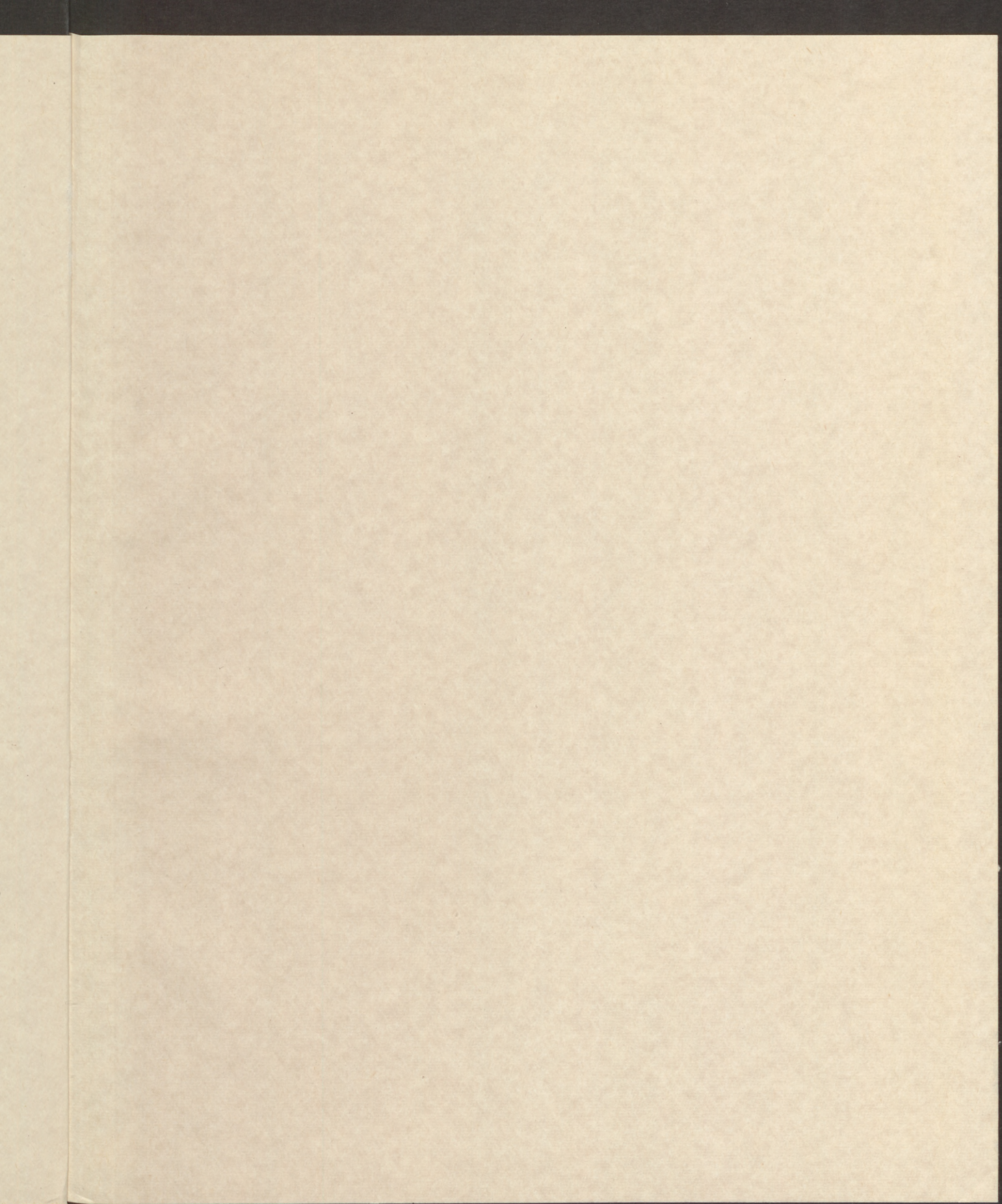
A kiadásért felel a Gondolat Könyvkiadó igazgatója

Kner Nyomda, Gyomaendrőd 157, 1990

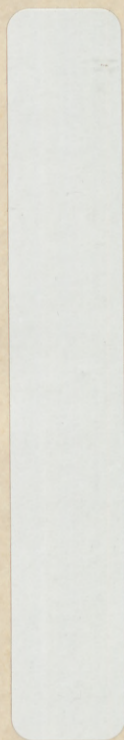
Felelős vezető: Balog Miklós

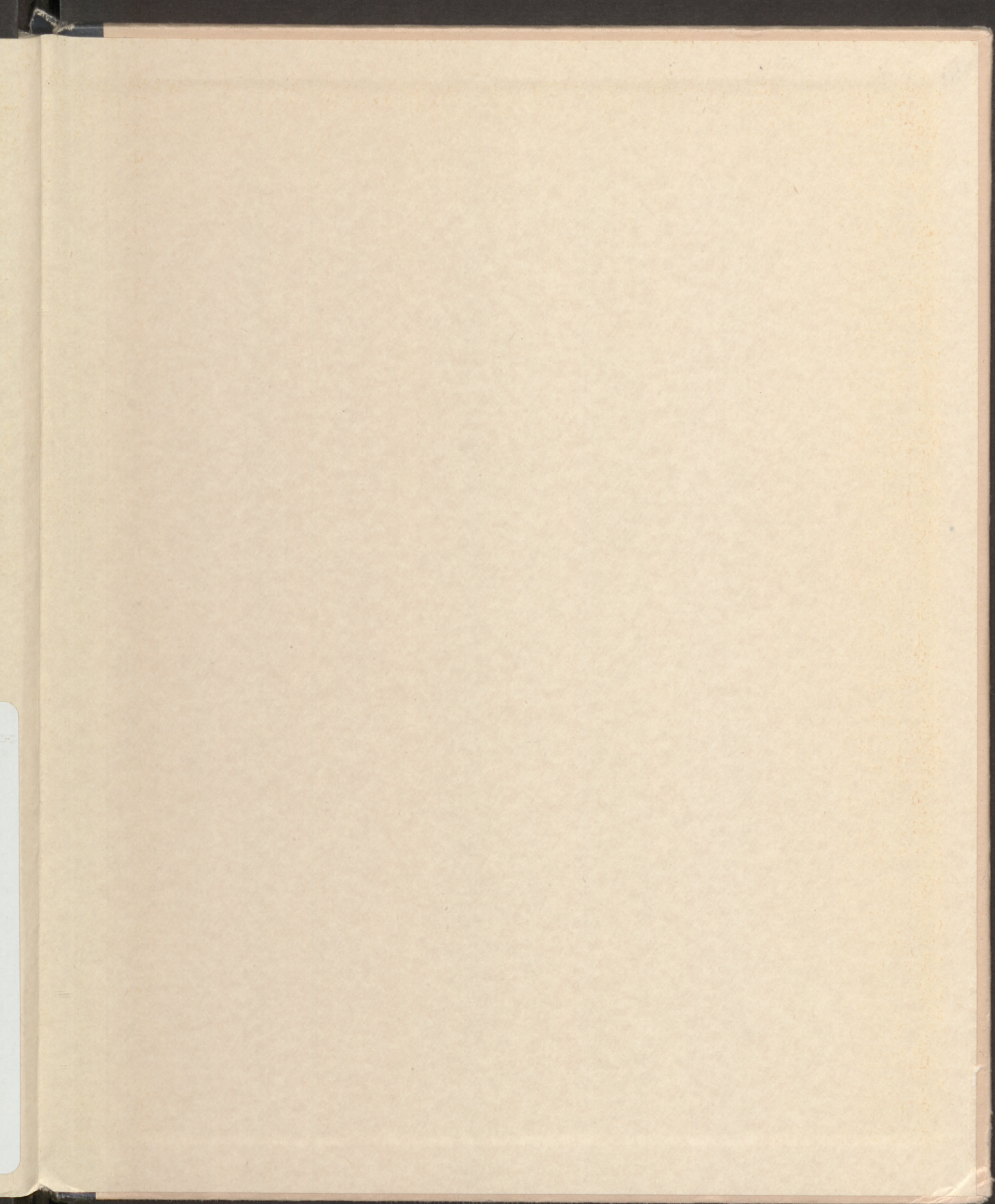
Felelős szerkesztő: Krén Katalin. Műszaki vezető: Tóbi Attila
Műszaki szerkesztő: Gut Ferenc. Megjelent 10,59 (A/5) ív terjedelemben,
az MSZ 5601–59 és 5602–55 szabvány szerint

4076-2

250,- Ft